

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія технічного обслуговування авіаційної техніки

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни «Основи екології, безпеки життєдіяльності та охорони
праці»

обов'язкових компонент

освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

***173 Авіоніка
(Авіоніка)***

Кременчук 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 22.02.2024 № 2

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного коледжу
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 17.01.2024 № 6

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
Харківського національного університету
внутрішніх справ з технічних дисциплін
Протокол від 22.02.2024 № 2

Розглянуто на засіданні циклової комісії технічного обслуговування авіаційної техніки, протокол від 12.12.2023 № 8

Розробник:

1. викладач циклової комісії технічного обслуговування авіаційної техніки, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Дєрябіна І.О.

Рецензенти:

1. к.т.н., с.н.с, професор циклової комісії аеронавігації Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ Тягній В.Г.

2. завідувач кафедри технологій аеропортів Національного авіаційного університету, д. т. н., професор Тамаргазін О.А.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр №2							
Тема №1 Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек	13	2	-	2	-	9	Усне опитування
Тема №2 Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	11	2	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №3 Техногенні небезпеки та їхні наслідки	11	2	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №4 Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС	9	-	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №5 Застосування ризик орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС	9	-	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №6 Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС	9	-	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №7 Засоби індивідуального та колективного захисту населення	11	2	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №8 Теоретичні аспекти екології	9	-	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №9 Розвиток продуктивних сил та антропогенний вплив на довкілля	11	2	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №10 Еколого-економічні проблеми використання природних ресурсів	9	-	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №11 Екологічні проблеми України та її регіонів	8	-	-	-	-	8	Усне опитування
Тема №12 Правові та організаційні	9	-	-	-	-	9	Усне

<i>основи охорони праці</i>							опитування
Тема №13 <i>Організація охорони праці на підприємстві</i>	11	2	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №14 <i>Профілактика травматизму та професійних захворювань</i>	13	2	-	2	-	9	Усне опитування
Тема №15 <i>Основи фізіології, гігієни та безпеки праці</i>	11	2	-	-	-	9	Усне опитування
Тема №16 <i>Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах</i>	11	2	-	-	-	9	Усне опитування
Всього за семестр №2:	165	18	-	4	-	143	залік

2. Методичні вказівки до практичних занять

Тема № 1 Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек

Практичне заняття: Теоретичні основи безпеки життєдіяльності.

Навчальна мета заняття: перевірити рівень знань із теоретичних основ безпеки життєдіяльності (основні поняття, визначення, терміни БЖД; джерела небезпек та їх класифікація; методи визначення ризику), сформованість умінь і навичок з огляду на їх реалізацію в повсякденному житті.

Кількість годин - 2.

Місце проведення: навчальний кабінет коледжу.

Навчальні питання:

1. Безпека життєдіяльності (БЖД) як галузь науково-практичної діяльності та навчальна дисципліна.

2. Основні поняття та терміни БЖД.

3. Характеристика системи «людина — життєве середовище».

4. Небезпека та її характеристики.

4.1. Класифікація, ідентифікація, номенклатура, квантифікація, таксономія небезпек.

4.2. Основні джерела та фактори небезпек.

4.3. Прогнозування небезпек та захист від їх дії.

5. Ризик та його види. Визначення величини ризику.

Література: [5] ст. 5 – 11, ст.14 – 15, ст.15 – 17, ст. 17 – 38.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань, практичних умінь і навичок здобувачів освіти. Перелік питань для фронтального опитування:

1. Основні визначення БЖД.

2. Таксономія небезпек.

3. Класифікація та рівні НС.

4. Характеристика небезпечних геологічних процесів.

5. Небезпечні метеорологічні явища.

6. Небезпечні гідрологічні процеси.
7. Пожежі у природних екосистемах.
8. Біотичні небезпеки.
9. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори.
10. Промислові аварії.
11. Небезпечні події на транспорті.
12. Пожежі. Небезпечні фактори пожеж.
13. Загальний аналіз ризику.
14. Концепція прийняттого ризику.
15. Головні етапи кількісного аналізу та оцінки ризику.
16. Методичні підходи до визначення ризику.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Виконайте таксономію небезпек, запропонованих викладачем. Результати запишіть до таблиці 1.

Таблиця 1

Таксономія небезпек

Приклад небезпеки	Сфера (джерело) походження	Час прояву	Локалізація	Наслідки	Збитки	Сфера прояву	Характер дії на людину	Структура

Варіант 1. Блискавка, вибухові речовини, алкоголь.

Варіант 2. Ожеледь, газ, суїцид.

Варіант 3. Туман, отруйні речовини, торгівля людьми.

Варіант 4. Повінь, інфразвук, зброя.

Варіант 5. Гроза, ДТП, наркоманія.

Варіант 6. Ураган, медикаменти, булінг.

Варіант 7. Землетрус, радіація, тютюнопаління.

Варіант 8. Засуха, перевантаження машин, інфекційні захворювання.

Варіант 9. Злива, пожежа, конфлікт.

Варіант 10. Мікроорганізми, електричний струм, тероризм.

2. Визначить джерела та фактори відповідних небезпечних ситуацій, запропонованих викладачем. Результати запишіть до таблиці 2.

Джерела та чинники небезпек

Таблиця 2

Небезпечна ситуація	Життєве середовище	Джерело небезпеки	Шкідливий або небезпечний фактор	Вражаючий фактор

Варіант 1. Порушення правил зберігання боєприпасів, керування автомобілем у нетверезому стані, затоплення населеного пункту, пожежа на

виробництві.

Варіант 2. Бійка фанатів, витік газу, руйнування населеного пункту, враження електричним струмом.

Варіант 3. Уживання наркотиків, затоплення квартири, укуси собаки, пошкодження контейнера з хімічними речовинами.

Варіант 4. Лайка, перевищення швидкості, висока температура повітря, вихід з ладу верстату.

Варіант 5. Вибухівка на зупинці, уживання неякісної їжі, налипання мокрого снігу, перебування в приміщенні з рівнем шуму вище 80 дБ.

Варіант 6. Статевий акт з незнайомцем, керування автомобілем під час зливи, самозаймання в лісі, робота в стані наркотичного сп'яніння.

Варіант 7. Захоплення заручників, не вимкнена праска, слизька поверхня, використання старих рентген-апаратів.

Варіант 8. Виїзд на роботу за кордон, розбиття ртутного термометра, аварія на шахті, пошкодження лінії електропередач.

Варіант 9. Пошкодження релігійної споруди, користування несправним ліфтом, скупчення людей під час епідемії грипу, робота на висотних будинках.

Варіант 10. Насильницьке виселення громадян, купання не в облаштованому місці, використання приладу не за призначенням, погана видимість.

3. Провести таксономію чинників небезпек

Природні чинники	кліматичні	
	грунтові	
	геоморфологічні	
	біотичні	
Техногенні чинники	технічні	
	санітарно-гігієнічні	
	організаційні	
	психофізіологічні	
Соціальні чинники	державно-правові	
	етно-соціальні	
	інформаційні	
	психологічні	

Варіант 1. Атмосферний тиск, атомні станції, асоціальні угруповання, бурі, вибух.

Варіант 2. Вулкани, верстати, водопостачання, вібрації, віруси.

Варіант 3. Гранично-допустимі норми вмісту шкідливих речовин, дощ, дотримання здорового способу життя, землетрус, зсув.

Варіант 4. Засоби сигналізації, засоби масової інформації, законодавчі акти, інструкції, ерозії.

Варіант 5. Маніяки, міжнаціональні конфлікти, мікроби, машини, норми шуму.

Варіант 6. Норми мікроклімату, птахи, обвали, психологічні навантаження, тварини.

Варіант 7. Урагани, тероризм, фізичне перевантаження, шум, ожеледиця.

Варіант 8. Релігійна секта, епідемія, хімічний завод, правила користування, електроустановка.

Варіант 9. Змія, втома, обряди, мітинг, склад боєприпасів.

Варіант 10. Кліщ, стрес, народні традиції, футбольний матч, норми освітлення.

4. Розв'язати задачу.

Визначення величини ризику $R=P(A)=n/N$ R - величина ризику, $P(A)$ - імовірність події, n - кількість подій з небажаними наслідками; N - максимальна кількість подій.

Приклад 1. Обчисліть ризик отруєння на підприємстві (у розрахунку за рік), якщо загальна кількість працюючих складає 5000 чоловік, за останні 4,5 роки отруїлися 5 чоловік. Обчисліть величину групового ризику, якщо на подібних підприємствах в Україні працює 200000 чоловік.

Розв'язання:

$5:4,5=1,1$ - отруїлось за 1 рік;

$1,1:5000=2,2 \cdot 10^{-4}$ - індивідуальний ризик;

$1,1:200000=5,5 \cdot 10^{-6}$ - груповий ризик.

$P(A) = \sum P(A)$ - при одночасному впливі декількох подій

Приклад 2. Обчисліть ризик автомобільної аварії (за рік) у місті А, якщо па автомобілях їздять 1500 осіб, за останні 16 років загинуло 13 осіб, а за 4 роки травмовано 7.

Розв'язання:

$13:16=0,8$ - загинуло за рік;

$7:4=1,8$ - травмовано за рік;

$0,8:1500=5,3 \cdot 10^{-4}$ - індивідуальний ризик загибелі;

$1,8:1500=12 \cdot 10^{-4}$ - індивідуальний ризик травмування;

$12 \cdot 10^{-4} + 5,3 \cdot 10^{-4} = 17,3 \cdot 10^{-4}$ - загальний ризик.

Обчислення ступеня ризику через вірогідність безпечної роботи:

$P=(1- T/NT)^n$ Критерії: $P \geq 0,95$ - безпечно, $P \leq 0,95$ - небезпечно.

T^* - розрахунковий відрізок часу;

T - час, за який відбувалася подія; N - кількість груп; n - кількість небажаних подій.

Приклад 3. За два роки в 5 класах на грип захворіло 10 чоловік. Визначити вірогідність захворювання протягом 2 місяців на грип.

Розв'язання:

$T^*=2$, $T=24$, $N=5$, $n=10$ $P = (1-2/5*24)^5 = 0,82$ Оскільки ступінь ризику менший 0,95 вірогідність прояву даної небезпеки висока.

Визначення ступеня ризику

Варіант 1. За даними статистики, в Україні кількість загиблих від нещасних випадків у побуті становить 72929 осіб при чисельності населення 48 млн. людей. Визначить ступінь ризику загинути від нещасного випадку в побуті.

Варіант 2. За статистичними даними на підприємствах України було травмовано 47531 людину. Кількість працюючих становить $\frac{1}{3}$ від загальної чисельності населення України. Визначить ступінь ризику виробничого травматизму в Україні.

Варіант 3. Обчисліть ризик травмування під час риболовлі (у розрахунку за рік), якщо в середньому в регіоні нараховується 2500 рибалок, а за останні 15 років травми одержали 4 особи.

Варіант 4. Обчисліть ризик захворювання на грип (у розрахунку за рік), якщо в середньому в селі проживає 750 осіб, а за останні 8 років захворіло 2 особи.

Варіант 5. Обчисліть ризик автомобільної аварії в місті N (у розрахунку за рік), якщо в середньому на автомобілях їздять 500 осіб, а за останні 4,5 роки потрапили в аварію і були травмовані 7 осіб.

Варіант 6. Обчисліть ризик травмування на підприємстві (у розрахунку за рік), якщо загальна кількість працюючих складає 50 чоловік, а за останні 21 рік травми одержали 2 чоловіки.

Варіант 7. Обчисліть ризик утоплення (у розрахунку за рік), якщо в середньому за рік у озері купається 1000 осіб, а за останні 7,6 року потонули 3 людей.

Варіант 8. Обчисліть ризик травмування людей у певному регіоні або зайнятих певним видом діяльності (у розрахунку за рік), якщо середньорічна кількість осіб - 200, а за останні 2,5 роки травми одержали 2 особи.

Варіант 9. Обчисліть ризик автомобільної аварії в місті B (у розрахунку за рік), якщо в середньому на автомобілях їздять 1500 осіб, а за останні 16 років потрапили в аварію і були травмовані 13 осіб.

Варіант 10. Обчисліть ризик травмування на підприємстві (у розрахунку за рік), якщо загальна кількість працюючих складає 10000 чоловік, а за останні 9 років травми одержав 1 чоловік.

Визначення ступеня ризику через вірогідність безпечної роботи

Варіант 1. За п'ять років роботи у 8 будинках сталося 9 аварій водопровідної системи. Необхідно дізнатися, чи можуть виникнути такі аварії протягом поточного року.

Варіант 2. За три роки роботи в 6 соціальних їдальнях сталося 5 випадків харчового отруєння. Необхідно дізнатися, чи можуть виникнути такі отруєння протягом наступного півріччя.

Варіант 3. За чотири роки в 12 містах стався 21 випадок самогубства. Необхідно дізнатися, чи можуть виникнути такі самогубства протягом наступних 5 місяців.

Варіант 4. За останні 4 роки в 24 містах на ДТП загинуло 16 чоловік. Обрахувати, чи можуть виникнути такі випадки протягом року.

Варіант 5. За 4 роки роботи в двох бригадах мулярів сталося 10 нещасних випадків. Необхідно дізнатися, чи можуть виникнути в цих бригадах протягом наступного року нещасні випадки на виробництві.

Варіант 6. За два роки роботи у школі в трьох класах сталося 7 нещасних випадків. Потрібно дізнатися, чи можуть виникнути в цих класах нещасні випадки протягом наступного півріччя.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок практичного заняття, звернув увагу на основні помилки при його виконанні.

Тема №14 Профілактика травматизму та професійних захворювань

Практичне заняття: Розслідування й облік нещасних випадків на підприємствах, в установах і організаціях

Навчальна мета заняття: Ознайомитися з Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на підприємствах, в установах і організаціях. Навчитися оформляти документацію про нещасний випадок відповідно цього Положення.

Кількість годин - 2.

Місце проведення: навчальний кабінет коледжу.

Навчальні питання:

1. Опитування лекційного матеріалу.
2. Розгляд алгоритму дій при нещасному випадку на підприємстві (відповідно Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві).
3. Складання акту по формі Н-1 про нещасний випадок (відповідно вихідних даних за варіантами).

Література: [21], [24], [26].

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття.

Проведення попереднього контролю теоретичних знань, практичних умінь і навичок здобувачів освіти.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Ознайомитися з теоретичним матеріалом до практичного заняття. Провести розслідування «умовного» нещасного випадку та заповнити акт по формі Н-1 (форма акту додається в електронному вигляді до практичного заняття та/або наведена в додатку Положення). «Умовний» нещасний випадок наведений в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Вихідні дані за варіантами

Номер за списком в журналі (0-це 10, 20)	Обставини умовного нещасного випадку Параметри групи <i>a</i>
1	2
0	Направляючись на роботу, під час очікування трамваю на зупинці робітник підприємства потрапив під колеса трамвайного вагона.
1	Працюючи на токарському верстаті, робітник не закріпив надійно оброблювану деталь. При обертанні деталь вискочила з кріплення і вдарила токаря в обличчя
2	Робітник (стропальник) здійснював розвантажувальні роботи. На асфальтованому майданчику він вивантажував контейнер, що був піднятий уверх і висів над машиною на підйомнику. Раптовим поривом вітру контейнер вирвало із захватів підйомника, і він упав вниз. Робітника зверху притиснуло контейнером.
3	Газозварювальних грубо порушив правила зберігання балонів з киснем, заливши їх маслом. Стався вибух, внаслідок чого постраждалий одержав опіки 2-го ступеня.
4	Під час виконання службових обов'язків (прибирання придомової території) на проїзній частині проїзду всередині мікрорайону двірник ЖЕО, збираючи сміття, потрапив під легковий автомобіль, що належав одному з мешканців будинку.
5	Під час обідньої перерви на своєму робочому місці слюсарі машинобудівного заводу розпивали спиртні напої. Через недобро-якісність цих напоїв сталося групове отруєння.
6	При виконанні електромонтажних робіт поблизу розподільної шафи при ремонті інженерних комунікацій у житловому будинку електрик упав з приставної драбини з висоти 3,5 м. Він застосовував дріль, якою свердлив стіну для кріплення кабелю. При падінні робітник ударився головою об шухляду з інструментом.
7	Заправник на автозаправній станції палив поблизу роздавальної колонки із бензином. Стався вибух.
8	При виконанні оздоблювальних робіт під час ремонту житлового будинку робітник будівельної організації оступився і впав з риштувань висотою 2,5 м, що не мали огорожень. Робітник виконував роботу в незастебнутій касці. В інструкції з охорони праці, (названій на підприємстві «інструкцією з техніки безпеки»), що затверджена адміністрацією, не вказано, що каска повинна бути застебнута.
9	Слюсар житлово-експлуатаційної контори прибув за викликом мешканців однієї з квартир 1-го поверху багатоповерхового будинку, яких не влаштовував неприємний запах, що надходив з підпілля. З'ясувалося, що запах надходить з негерметично замкненої каналізаційної системи, в яку потрапили якісь отруйні речовини. Газоподібні продукти розпаду заповнили підпілля, вентиляція його не здійснювалася. Спустившись до підпілля, слюсар (який не застосовував засоби індивідуального захисту органів подиху) отримав

	отруєння токсичними хімічними речовинами.
--	---

1. Класифікувати нещасний випадок - пов'язаний нещасний випадок з виробництвом чи не пов'язаний.

2. Для заповнення акту Н-1 і проведення необхідних розрахунків потрібно визначити додаткові «умовні» дані, наведені в таблиці 1.2.

Вихідні дані за варіантами:

Таблиця 1.2

Параметри групи б	Остання цифра номеру залікової книжки									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Вік потерпілого, років	21	59	44	30	20	28	33	45	31	48
Загальний стаж роботи потерпілого, років	3	29	25	13	1	10	12	14	14	30
Стаж роботи за професією, років	2	9	8	12	1,5	8	11	20	4	7
Звільнено за листком непрацездатності, днів	36	40	10	105	68	14	64	90	5	25
Тривалість виконання потерпілим легшої роботи, робочих днів	14	29	-	62	43	-	20	37	-	12

4. Необхідні відомості до складання акту за формою Н-1:

4.1. Якщо нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння) визнається пов'язаним з виробництвом, це позначається великою літерою П (Н-1/П), якщо не пов'язаним з виробництвом - великими літерами НП (Н-1/НП).

4.2. Акт складається з текстової і кодової частин, які заповнюються відповідно до міжгалузевих та галузевих класифікаторів з використанням установлених законодавством термінів і визначень.

Коди в клітинках зазначаються обов'язково.

У преамбулі акта зазначається:

дата затвердження акта згідно з вимогами пунктів 45, 46 Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві;

дата складення акта відповідно до вимог пунктів 30, 31 Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві;

найменування підприємства (установи, організації), на якому сталися нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), та його код згідно з ЄДРПОУ;

уповноважений орган підприємства та його код згідно з ЄДРПОУ. У разі відсутності уповноваженого органу зазначається "без підпорядкування".

Дані акта щодо числа та місяця кодуються відповідно до їх порядкових номерів, а рік - двома останніми цифрами, наприклад, дата “1 січня 2019 р.” кодується так: |0|1|0|1|1|9|.

Дані щодо часу, коли сталися нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), наприклад, час “12 год. 05 хв.”, кодуються так: |1|2|0|5|.

4.3. У пункті 1 зазначаються відомості про потерпілого, а у разі групового нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії - про кожного потерпілого окремо:

стать кодується так: 1 - чоловіча, 2 - жіноча;

число, місяць і рік народження потерпілого зазначаються повністю, а кодується число повних років на день настання нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії (наприклад, дата “1 січня 1970 р.” кодується так: |49|;

у полі “ідентифікаційний код або серія та/або номер паспорта” заповнюється серія та/або номер паспорта тільки для осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку у паспорті про наявність права здійснювати будь-які платежі за серією та номером паспорта;

професія (посада), розряд (клас) записуються і кодуються відповідно до Державного класифікатора професій (далі - Класифікатор професій). Якщо назва професії потерпілого не відповідає Класифікатору професій, в кодовій частині ставиться |0|. У разі коли потерпілий має кілька професій, зазначається професія, під час виконання роботи за якою сталися нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), аварія;

число повних років стажу роботи загального, за основною професією (посадою), за професією (посадою), під час виконання роботи за якою сталися нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), аварія, зазначається і кодується так: наприклад, 5 років кодується |5|. Якщо стаж становить менш як рік, в текстовій частині зазначається кількість місяців і днів, а в кодовій частині кодується кількість повних місяців, наприклад, 11 місяців 15 днів кодується |<1|;

відомості про проведення інструктажів і навчання з охорони праці заповнюються відповідно до вимог Типового положення про порядок проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці, затвердженого в установленому порядку. Дата проведення навчання та інструктажу з питань охорони праці кодується за правилами, зазначеними у пункті 2 цих приміток;

відомості про проходження медичних оглядів і професійного відбору заповнюється відповідно до Порядку проведення медичних оглядів працівників

певних категорій, затвердженого МОЗ. Дата проведення медичного огляду кодується за правилами, зазначеними у пункті 2 цих приміток;

діагноз зазначається згідно з довідкою закладу охорони здоров'я, виданою в день надання першої медичної допомоги цим закладом, і може бути уточнено до завершення розслідування та кодується відповідно до Міжнародної статистичної класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я (МКХ-10);

у разі перебування потерпілого в стані алкогольного (токсичного чи наркотичного) сп'яніння, що підтверджено медичним висновком закладу охорони здоров'я, в якому проводився огляд потерпілого, у кодовій частині графі ставиться цифра |1|.

4.4. У пункті 2 зазначається і кодується:

найменування підприємства (установи, організації) відповідно до ЄДРПОУ;

юридична та фактична адреса підприємства (установи, організації) відповідно до КОАТУУ (Класифікатора об'єктів адміністративно-територіального устрою України) - кодується тільки область (місто);

найменування цеху, дільниці - зазначається тільки в текстовому вигляді відповідно до затвердженого переліку підрозділів підприємства;

найменування та код основного виду економічної діяльності згідно з Класифікатором видів економічної діяльності (КВЕД) Національного класифікатора України ДК 009:2010 за структурою кодового позначення об'єкта КВЕД - |XX.XX|, наприклад, "Добування солі" |08.93|.

Відомості про підприємство (установу, організацію), де стався (сталася) нещасний випадок, гостре професійне захворювання (отруєння), аварія, у пункті 2 заповнюються тільки у разі, якщо нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), аварія стався (сталася) з працівником підприємства (страхувальника) на іншому підприємстві (в установі, організації).

4.5. У пункті 3 викладається стисла характеристика підприємства (страхувальника) як платника єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, працівником якого є потерпілий (потерпілі): дата взяття на облік платника єдиного внеску, реєстраційний номер платника єдиного внеску; юридична та фактична адреса; види економічної діяльності (КВЕД);

відомості про затверджений та фактичний режим роботи підприємства (установи, організації), об'єкта (устаткування) до настання нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії; кількість працюючих на підприємстві (в установі, організації), з них жінок і неповнолітніх, та зайнятих на роботах з підвищеною небезпекою, з них жінок; наявність дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на початок

експлуатації (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, виданих у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Описується стан об'єкта (дільниці), устаткування (конструкцій) і матеріалів у місці, де стався (сталося/сталася) нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), аварія; організація роботи з охорони праці на підприємстві (в установі, організації) та виконання службою охорони праці функцій, визначених законодавством; відомості про аналогічні (за видом подій та причинами) нещасні випадки та/або гострі професійні захворювання (отруєння), аварії.

Аналогічно викладається характеристика підприємства (установи, організації), на якому стався (сталося/сталася) нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), аварія, у разі, коли нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), аварія стався (сталося/сталася) з працівником підприємства (установи, організації) (страхувальника) на іншому підприємстві (в установі, організації).

У разі проведення спеціального розслідування додатково зазначаються відомості щодо: недоліків у організації роботи з охорони праці на підприємстві (в установі, організації) та у виконанні службою охорони праці функцій, визначених законодавством; узагальнених результатів проведеної органами державного нагляду за охороною праці та іншими органами перевірки стану охорони праці, які безпосередньо стосуються нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії; недотримання умов дії дозволів; невідповідності нехарчової продукції встановленим вимогам тощо.

Якщо нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння) стався/сталося внаслідок аварії, зазначаються категорія аварії, обсяги втрати продукції (у натуральному виразі та у гривнях), розмір матеріальних втрат, спричинених аварією (у гривнях).

4.6. У пункті 4 описуються події, що сталися, роботи, які проводилися до нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії, процес їх виконання з початку зміни із зазначенням безпосереднього керівника робіт, його вказівок, дій потерпілого (потерпілих) та інших осіб, причетних до нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії.

Події викладаються послідовно, із зазначенням небезпечних та шкідливих виробничих факторів, які впливали на потерпілого (потерпілих); переліку машин, інструментів, устаткування, експлуатація яких призвела до нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії, небезпечних умов і дій потерпілого (потерпілих) або інших осіб; висновків експертизи (якщо проводилася) про відповідність об'єкта (дільниці), устаткування (конструкцій) і матеріалів, де сталися нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), аварія, нормативним вимогам; категорії аварії; переліку заходів, вжитих для ліквідації наслідків нещасного

випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії, надзвичайної ситуації або виконання плану локалізації аварійних ситуацій.

4.7. У пункті 5 зазначаються і кодуються вид події та причини нещасного випадку, гострого професійного захворювання (отруєння), аварії відповідно до розділів 1, 2 Класифікатора видів подій, причин, обладнання, устаткування, машин, механізмів, транспортних засобів, що призвели до настання нещасного випадку, гострого професійного захворювання (отруєння), аварії (далі - Класифікатор), зазначеного в додатку 9.

Основна причина нещасного випадку, гострого професійного захворювання (отруєння), аварії зазначається і кодується першою. Якщо супутніх причин нещасного випадку, гострого професійного захворювання (отруєння), аварії більш як три, інші причини зазначаються лише у текстовій частині без кодування.

Після викладення кожної причини зазначаються статті, розділи, пункти нормативно-правових актів з охорони праці, дорожнього руху, державних стандартів, інструкцій з безпечного проведення робіт і посадових інструкцій тощо, вимоги яких було порушено.

Шкідливий або небезпечний фактор та його значення наводяться та кодуються відповідно до ДСТУ 2293-2014, затвердженого наказом Мінекономрозвитку від 2 грудня 2014 р. № 1429.

Устаткування кодується відповідно до розділу 3 Класифікатора, наприклад: устаткування енергетичне - |311|. Якщо у переліку відсутнє устаткування, що призвело до нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії, таке устаткування записується під кодом |969|, як “інше” - також розшифровується.

4.8. У пункті 6 зазначаються відомості (прізвище, ім'я та по батькові, посада/професія, місце роботи та проживання) щодо свідків нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії та/або осіб, яким відомі будь-які обставини події.

4.9. У пункті 7 зазначаються:

визначення нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), пов'язаних або не пов'язаних з виробництвом, із посиленням на відповідний підпункт пунктів 52, 53 Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві;

відомості про скасування тимчасового акта за формою Н-1 та втрату ним чинності (у разі його складення);

відомості про зустріч членів комісії з потерпілими (членами їх сімей чи уповноваженою ними особою) з метою надання роз'яснень з питань, які виникли внаслідок нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії та інформування про хід розслідування.

4.10. У пункті 8 зазначаються:

відомості про осіб, зокрема потерпілого, працівників підприємства (установи, організації), на якому працює потерпілий, іншого підприємства (установи, організації) або сторонніх осіб, які порушили вимоги нормативно-правових актів з охорони праці та/або дорожнього руху, державних стандартів, інструкцій тощо;

окремо щодо кожної особи - перелік порушень вимог розділів, статей, пунктів нормативно-правових актів з охорони праці та/або дорожнього руху, державних стандартів, інструкцій тощо.

4.11. У пункті 9 зазначаються заходи щодо усунення безпосередніх причин, які призвели до нещасного випадку, гострого професійного захворювання (отруєння), аварії, та запобігання подібним випадкам або заходи з ліквідації наслідків аварії із зазначенням строків їх здійснення і виконавців, а також у разі необхідності пропозиції щодо внесення змін до нормативних актів з охорони праці. Заходи щодо накладення стягнень не зазначаються.

У разі проведення спеціального розслідування додатково зазначаються пропозиції щодо анулювання у підприємства дозволу (декларації) Держпраці (у разі встановлення факту, що причиною нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії є недодержання вимог законодавства про охорону праці під час виконання робіт підвищеної небезпеки та/або експлуатації (застосування) обладнання, устаткування підвищеної небезпеки, на які отримано дозвіл на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, що виданий згідно з Порядком видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1107 (Офіційний вісник України, 2011 р., № 84, ст. 3077).

Зазначаються відомості про надання інформації до відповідних органів державного ринкового нагляду стосовно нехарчової продукції, під час використання (експлуатації) якої стався (сталось/сталася) нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння), аварія або використання (експлуатація) якої стало їх причиною (однією із причин) тощо.

4.12. У пункті 10 зазначаються перелік документів, які додаються до акта:

рішення (постанова, ухвала) суду про встановлення факту нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), аварії на виробництві або про проведення повторного розслідування чи постанова органу досудового розслідування про проведення розслідування;

окрема думка члена комісії (у разі незгоди із висновком акта).

4.13. У пункті 5 тимчасового акта за формою Н-1 (у разі його складення) зазначається інформація, встановлена на час складення акта.

У пункті 8 тимчасового акта за формою Н-1 (у разі його складення) зазначається найменування органу, який проводить досудове розслідування, відомості про внесення кримінального провадження до Єдиного реєстру досудових розслідувань (дата, номер, стаття Кримінального кодексу України), номер, дата наказу про призначення експертної комісії тощо.

Теоретичні відомості:

1. Розслідування й облік нещасних випадків здійснюється відповідно до «Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на підприємствах, в установах і організаціях». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF>

Результати розслідування нещасного випадку на виробництві, який призвів до втрати працездатності не менш як на один робочий день, оформлюються актом за формою Н-1 (бланк необхідно роздрукувати).

Після закінчення періоду тимчасової непрацездатності або в разі смерті потерпілого керівник і головний бухгалтер підприємства, на обліку якого перебуває нещасний випадок, складають повідомлення про наслідки нещасного випадку за установленною формою і в десятиденний термін розсилають його організаціям і посадовим особам, яким розсилався акт за формою Н-1. Це повідомлення є невід'ємною частиною акту Н-1 і зберігається разом з цим актом.

Спеціальне розслідування групових і смертельних нещасних випадків здійснюється комісією спеціального розслідування, яка призначається наказом керівника Держпраці (або його територіального органу), за погодженням з організаціями, представники яких входять до складу комісії.

2. Алгоритм дій при нещасному випадку на підприємстві (відповідно Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві).

Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 р. № 337, визначає процедуру проведення розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, що сталися з працівниками на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності. Потерпілий або працівник, який виявив нещасний випадок, гостре професійне захворювання (отруєння), чи інша особа – свідок нещасного випадку повинні вжити всіх можливих заходів, необхідних для надання допомоги потерпілому та негайно повідомити про нещасний випадок безпосередньому керівникові робіт, службі охорони праці підприємства або іншій уповноваженій особі підприємства. Безпосередній керівник робіт чи інша уповноважена особа підприємства зобов'язані:

1. терміново організувати надання першої домедичної допомоги потерпілому та забезпечити у разі потреби його направлення до закладу охорони здоров'я;

2. негайно повідомити роботодавцеві про те, що сталося;

3. зберегти до прибуття комісії з розслідування (спеціального розслідування) нещасного випадку, гострого професійного захворювання (отруєння) обстановку на робочому місці, машини, механізми, обладнання, устаткування у такому стані, в якому вони були на момент нещасного випадку, якщо це не загрожує життю та здоров'ю інших працівників і не призведе до більш тяжких наслідків або порушення виробничих процесів.

У разі отримання інформації про нещасний випадок роботодавець зобов'язаний протягом двох годин повідомити **Управління Держпраці, Фонд соціального страхування** з використанням засобів зв'язку та не пізніше наступного робочого дня надати на паперовому носії повідомлення.

У разі настання нещасного випадку з особами, **які працюють на умовах цивільно-правового договору**, на інших підставах, передбачених законом, фізичними особами-підприємцями, особами, які провадять незалежну професійну діяльність, членами фермерського господарства, особами, які фактично допущені до роботи без оформлення трудового договору, повідомлення про нещасний випадок **надає керівник підприємства, в інтересах якого виконувалися роботи**, або представник орендодавця, балансоутримувача тощо, на території якого стався нещасний випадок.

Повідомлення про нещасний випадок надається за місцем настання нещасного випадку, а у разі настання нещасного випадку внаслідок події (аварії, катастрофи тощо) під час руху транспортних засобів усіх видів – за місцем реєстрації підприємства (установи, організації):

- територіальному органу Держпраці;
- робочому органу Фонду;
- керівникові підприємства, на території якого стався нещасний випадок, якщо потерпілий є працівником іншого підприємства;
- керівникові первинної організації профспілки незалежно від членства потерпілого в профспілці, а у разі відсутності профспілки – уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці;
- уповноваженому органу чи наглядовій раді підприємства (у разі її утворення);
- органу ДСНС у разі, коли нещасний випадок стався внаслідок пожежі.

Розслідування (спеціальне розслідування) проводиться у разі настання нещасного, у тому числі про які своєчасно не повідомлено роботодавцю чи внаслідок яких втрата працездатності потерпілого настала не одразу. **Строк давності** для розслідування нещасних випадків на виробництві становить **три роки з дня їх настання**. У разі встановлення факту нещасного випадку рішенням суду розслідування проводиться незалежно від дати їх настання.

Спеціальному розслідуванню підлягають:

- нещасні випадки із смертельними наслідками;
- групові нещасні випадки;
- випадки смерті працівників під час виконання ними трудових обов'язків;

- гострі професійні захворювання, що призвели до тяжких чи смертельних наслідків;
- нещасні випадки, факт настання яких встановлено у судовому порядку, а підприємство, на якому вони сталися, ліквідовано без правонаступника;
- нещасні випадки, що спричинили тяжкі наслідки, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого;
- випадки зникнення працівника під час виконання трудових обов'язків;
- нещасні випадки з особами, які працюють на умовах цивільно-правового договору, на інших підставах, передбачених законом, фізичними особами-підприємцями, особами, які провадять незалежну професійну діяльність, членами фермерського господарства;
- нещасні випадки, що сталися з особами, фактично допущеними до роботи без оформлення трудового договору.

Факт перебування потерпілого у трудових відносинах з роботодавцем, якщо працівник фактично допущений до роботи без оформлення трудового договору (контракту), встановлюється посадовими особами Держпраці або її територіального органу чи у судовому порядку.

Віднесення нещасних випадків до таких, що спричинили тяжкі наслідки, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого, здійснюється на підставі висновку про ступінь тяжкості травми згідно з Класифікатором розподілу травм за ступенем тяжкості, затвердженим МОЗ.

Розслідування нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння) комісією підприємства (установи, організації) проводиться **протягом п'яти робочих днів з дня утворення комісії**. Спеціальне розслідування нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння) проводиться протягом 15 робочих днів.

Потерпілий, члени його сім'ї або уповноважена ними особа не входять до складу комісії, але мають право одержувати від голови комісії інформацію про хід проведення розслідування, ознайомлюватися з матеріалами розслідування, отримувати витяги та копії з них, вносити пропозиції, подавати документи щодо нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння), надавати відповідні пояснення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття. Закріплення матеріалу. Контроль знань. Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань:

1. Який нормативний документ встановлює порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві?
2. При яких раптових порушеннях стану здоров'я складається акт за формою Н-1?
3. Коли при розслідуванні нещасний випадок визначається пов'язаним з виробництвом?
4. Коли при розслідуванні нещасний випадок не визначається пов'язаним з виробництвом?
5. Назвіть склад комісії з розслідування нещасних випадків.

6. Що повинен зробити керівник робіт, якщо на його ділянці стався нещасний випадок?

7. Назвіть обов'язки комісії з розслідування нещасних випадків.

8. Які нещасні випадки підлягають спеціальному розслідуванню?

Підвести підсумок практичного заняття, звернув увагу на основні помилки при його виконанні.

3. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна література:

1. Охорона праці / З. М. Яремко, С. В. Тимошук, С. В. Писаревська та ін.; за ред. З. М. Яремка. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 430 с. URL : <https://bookforum.ua/books/3559> (дата звернення: 29.11.2023)

2. Протоєрейський О. С., Запорожець О. І. Охорона праці в галузі : навч. посіб. Київ : Книжкове вид-во НАУ, 2005. 268 с.

3. Гогіташвілі Г. Г., Карчевські Є.-Т., Лапін В. М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 367 с.

4. Керб Л. П. Основи охорони праці : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2006. 216 с. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/48/Kerb.pdf (дата звернення: 05.12. 2023).

5. Яким Р. С. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. Львів : Видавництво "Бескид Біт", 2005. 304 с.

6. Яремко З. М. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2010. 301 с. URL: <https://www.amedu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/ohorona-praci.pdf> (дата звернення: 05.12. 2023).

7. Заверуха Н. М., Серебряков В. В., Скиба Ю. А. Основи екології : навч. посіб. Київ : Каравела, 2006. 368 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/3158717/> (дата звернення: 05.12. 2023).

Допоміжна література:

8. Васильєва Р. Ю., Семенець Л. М. Методичні рекомендації до практичних робіт із безпеки життєдіяльності. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 68 с. URL:

http://eprints.zu.edu.ua/14846/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%91%D0%96%D0%94.pdf (дата звернення: 05.12. 2023).

9. Гандзюк М. П., Желібо Є. П., Халімовський М. О. Основи охорони праці : підручник. 2-е вид.; за ред. М. П. Гандзюка. Київ : Каравела, 2004. 408 с. URL : https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Gandzyuk-osnovy_ohorony_prac.pdf (дата звернення: 05.12. 2023).

10. Основи охорони праці / В. В. Березуцький, Т. С. Бондаренко, Г. Г. Валенко та ін.; за ред. В. В. Березуцького. Харків : Факт, 2007. 480 с. URL:

<https://www.kpi.kharkov.ua/archive/Articles/safety/ot.pdf> (дата звернення: 05.12. 2023).

11. Охорона праці (практикум) : навч. посіб.; за заг. ред. к.т.н., доц. І. П. Пістуна. Львів : Тріада плюс, 2011. 436 с.

12. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини : навч. посіб. 6-те вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 332 с. URL: <https://studies.in.ua/bjd-lapin> (дата звернення: 05.12. 2023).

13. Стеблюк М. І. Цивільна оборона : підручник. Київ : Знання, 2004. 487 с. URL: <https://kpdi.edu.ua/biblioteka/Ц/Цивільна%20оборона%20Стеблюк%20М.І.1.pdf> (дата звернення: 05.12. 2023).

Основні законодавчі та нормативно-правові документи:

1. Закон України “Про охорону праці” від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII. Офіційний вебпортал парламенту України [Законодавство України](https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII (Редакція станом на 24.12.2023). Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

3. Закон України “Основи законодавства України про охорону здоров’я” від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

4. Закон України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” від 08 лютого 1995 № 39/95-ВР. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

5. Закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

6. Закон України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” від 5 квітня 2007 р. № 877-V. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2003 р. № 994. “Перелік заходів та засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включаються до валових витрат”. Офіційний портал Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/arhiv-postanov-kabinetu-mi/postanovi-km-ukraini-za-2003-/print-31277.html> (дата звернення: 05.12. 2023).

8. Постанова Кабінету Міністрів України 17.04.2019 № 337 «Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві». Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

9. НПАОП 0.00-1.28-10 “Правила охорони праці під час експлуатації

електронно-обчислювальних машин”. Наказ Держгірпромнагляду від 26.03.2010 р. № 65. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

10. НПАОП 0.00-4.03-04 “Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці”. Наказ Держнаглядохоронпраці України від 08.06.2004 р. № 151. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

11. НПАОП 0.00-4.09-07 “Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства”. Наказ Держгірпромнагляду від 07.11.2007 р. № 216. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

12. НПАОП 0.00-4.11-07 “Типове положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці”. Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. №56. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

13. НПАОП 0.00-4.12-05 “Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці”. Наказ Держнаглядохоронпраці від 03.12.2007 № 273. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

14. НПАОП 0.00-4.15-98 “Положення про розробку інструкцій з охорони праці”. Наказ Держнаглядохоронпраці від 29.01.1998 р. № 9. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

15. НПАОП 0.00-4.21-04 “Типове положення про службу охорони праці”. Наказ Держнаглядохоронпраці від 18.10.2007 р. № 236. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

16. НПАОП 0.00-6.03-93 “Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві”. Наказ Держнаглядохоронпраці від 21.12.1993р. № 132. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

17. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

18. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 7.02.2008. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.12. 2023).

19. Офіційний сайт Державної служби України з питань праці. URL : <https://dsp.gov.ua>
20. Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL : <https://www.dsns.gov.ua>
21. Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. URL : <http://www.social.org.ua>
22. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <http://portal.rada.gov.ua>